דרש מֵ'חַנָּה' שהכוונה לראש חודש הנקרא 'חג', שממנו עד התענית השמחה מושבתת ונוהגים באבילות. וּמַאן דְּאָמַר שכָּל הַשָּׁבָת כּוּלָּהּ אָסוּר שהוא רבי יהודה, דרש מֵ'חֲדָשָׁהּ' שמשביתים השמחה כל החודש. וּמַאן דְּאָמַר שכָּל הַשָּׁבָת כּוּלָּהּ אָסוּר שהוא רבן שמעון בן גמליאל, דרש מִ'שַּׁבַּתָּהּ' שבכל אותו שבוע יש להשבית השמחה.

הגמרא מבארת את ההלכה בזה: אָמַר רָבָא, הֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל שנוהגים באבילות אותו שבוע בלבד. וְאָמַר רָבָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר שנוהגים רק קודם התענית ולא לאחריו. מוסיפה הגמרא: וְתַרְוַיְיהוּ – ושני הדינים אמרם רבא לְקוּלָּא. ומבארת הגמרא: וְצָרִיכָא – הוצרך לומר שני פסקים אלו להבנת ההלכה, דְּאִי אִשְׁמְעִינַן – שאם היה משמיענו רק שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר, הֲוָה אָמֵינָא היינו אומרים שאֲפִילּוּ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נאסר ככל דברי רבי מאיר, קָא מַשְׁמַע לָן – לכן השמיענו רבא שֶׁהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל בכך שאין צריך לנהוג באבילות קודם אותו שבוע שחל בו תשעה באב. וְאִי אִשְׁמְעִינַן רק שֶׁהֲלָכָה כְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, הֲוָה אָמֵינָא שבאותו שבוע אֲפִילּוּ לְאַחֲרָיו של תשעה באב אסור, קָא מַשְׁמַע לָן שֶׁהֲלָכָה כְּרַבִּי מֵאִיר בכך שאין צריך לנהוג באבילות לאחר התענית.

שנינו במשנה: עֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין כּוֹ' לא יאכל בשר ולא ישתה יין.

שתי הגבלות לדין זה: אָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא שָׁנוּ שאסור לאכול אז דברים אלו אֶלָּא מֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת ביום וּלְמַעְלָה [ואילך], אֲבָל מֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה כלפי הבוקר מוּתָּר. וְאָמַר רַב יְהוּדָה, לֹא שָׁנוּ איסור זה אֶלָּא בִּסְעוּדָה האחרונה באותו היום הַמַּפְסֶקֶת בָּהּ קודם התענית, אֲבָל בִּסְעוּדָה שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיק בָּהּ מוּתָּר. מוסיפה הגמרא: וְתַרְוַיְיהוּ – שני דינים אלו אמרם רב יהודה לְקוּלָּא. ומבארת הגמרא: וְצָרִיכָא – הוצרך לומר את שניהם להבנת ההלכה, דְּאִי אִשְׁמְעִינַן – שאם היה משמיענו זאת רק בִּסְעוּדָה הַמַּפְסֶקֶת בָּהּ, הֲוָה אָמֵינָא – היינו אומרים דהיינו אֲפִילּוּ אם יקדים לאכלה מֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה, שלא יאכל עוד סעודה קודם התענית, קָא מַשְׁמַע לָן – לכן השמיענו רב יהודה שרק מֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה אסור, אך קודם לכן אינו אסור אף אם זו סעודתו האחרונה באותו יום. וְאִי אִשְׁמְעִינַן זאת רק מֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, הֲוָה אָמֵינָא דהיינו אֲפִילּוּ בִּסְעוּדָה שֶׁאֵינוֹ מַפְסִיק בָּהּ, אלא בכל סעודה שאוכל משש שעות ולמעלה, קָא מַשְׁמַע לָן שגם אז אסור רק בִּסְעוּדָה הַמַּפְסֶקֶת בָּהּ.

ראיות מברייתות לדברי רב יהודה בשני הדינים: תָּנְיָא בברייתא בְּלִישָׁנָא קַמָּא – כלשון ראשון בדברי רב יהודה שאסור רק משש שעות ולמעלה, וְתָנְיָא בברייתא בְּלִישָׁנָא בָּתְרָא – לשון אחרון בדבריו שאסור רק בסעודה המפסקת.

מפרטת הגמרא: תָּנְיָא בְּלִישָׁנָא בָּתְרָא, הַסּוֹעֵד בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב, אִם עָתִיד לִסְעוֹד סְעוּדָה אַחֶרֶת לאחר סעודה זו, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בסעודה זו בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, שאסור בהם רק בסעודה המפסקת, וסעודה זו אינה מפסקת אלא עתיד לסעוד שוב, וְאִם לָאו, זו סעודה המפסקת וְאָסוּר לֶאֱכוֹל בה בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן. וְתָנְיָא בְּלִישָׁנָא קַמָּא, בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, יאכל שני תבשילים אך יְשַׁנֶּה מהרגלו. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, כֵּיצַד מְשַׁנֶּה מהרגלו, אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין [תבשיל] אֶחָד, וְאִם הָיָה רָגִיל לְסָעוֹד בְּעֶשְׂרָה בְּנֵי אָדָם שסועדים עמו לכבודו, ממעט מכבודו וְסוֹעֵד בַּחֲמִשָּׁה. הָיָה רָגִיל לִשְׁתּוֹת עֲשָׂרָה כּוֹסוֹת, שׁוֹתֶה חֲמִשָּׁה כּוֹסוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שמשנה, מֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַעְלָה, אֲבָל מֵשֵׁשׁ שָׁעוֹת וּלְמַטָּה מוּתָּר.

ברייתות נוספות בענין זה: תָּנְיָא אִידָךְ – בברייתא אחרת, בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב לֹא יֹאכַל אָדָם שְׁנֵי תַּבְשִׁילִין, וְלֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יאכל שני תבשילים אך יְשַׁנֶּה מהרגלו, וּמְמַעֵט בְּבָשָׂר וּבְיַיִן. כֵּיצַד מְמַעֵט בהן, אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל בסעודה לְיִטְרָא בָּשָׂר, יֹאכַל חֲצִי לְיִטְרָא, ואם הָיָה רָגִיל לִשְׁתּוֹת לוֹג יַיִן יִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, וְאִם אֵינוֹ רָגִיל לאכול בשר ולשתות יין כָּל עִיקָּר, אָסוּר לעשות כן כלל בסעודה המפסקת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל צְנוֹן אוֹ כָּלִיחַ [דג או בשר ששהה במלח שלשה ימים] אַחַר סְעוּדָתוֹ, חָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לאכלם גם בסעודה זו, מפני שאין בהם טעם כל כך.

תַּנְיָא אִידָךְ – בברייתא נוספת, כָּל סעודה שֶׁהִוא אוכל מֵשׁוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, בסעודה המפסקת שאוכלים אותה מפני התענית הממשמשת ובאה, אָסוּר לֶאֱכוֹל בה בָּשָׂר וְאָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן, וְאָסוּר לְרַחְוץ מזמן סעודה זו והלאה. וְכָל סעודה שֶׁאֵינוֹ אוכלה מֵשׁוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, בסעודה המפסקת של תענית אחרת או שאינה סעודה המפסקת, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בה בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, (ואסור) [ומותר] לְרַחְוץ בזמנה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מֵשׁוּם אַבָּיו, כָּל שָׁעָה שֶׁמּוּתָּר לֶאֱכוֹל (בָּשָׂר) מוּתָּר לְרַחְוץ, ואף בסעודה המפסקת.

עוד ברייתא בענין זה: תָּנוּ רַבָּנָן, כָּל מְצוֹת הַנּוֹהֲגוֹת בְּאָבֵל על המת, נוֹהֲגוֹת בְּתִשְׁעָה בְּאָב שמתאבלים בו על חורבן הבית, וְאָסוּר בַּאֲכִילָה וּבִשְׁתִיָּה וּבְסִיכָה וּבְנְעִילַת הַסַּנְדָּל וּבְתַשְׁמִישׁ חַמְּטָּה, וְאָסוּר לִקְרוֹת בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים, וְלִשְׁנוֹת בַּמִּשְׁנָה בְּתַלְמוּד וּבְמִדְרָשׁ וּבַהֲלָכוֹת וּבְאַגָּדוֹת. אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת, וְשׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת, שיש לו צער בלימוד ענין שאינו רגיל בו, וְקוֹרֵא בַּקִּינוֹת [מגילת איכה] בְּאִיּוֹב וּבְדִבְרֵי הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָה, וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטַלִּין בו. וטעם איסור הלימוד מֵשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר על התורה (תהלים יט ט) 'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב', ואסור לשמוח בתשעה באב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף אֵינוֹ קוֹרֵא בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִקְרוֹת וְאֵינוֹ שׁוֹנֶה בְּמָקוֹם שֶׁאֵינוֹ רָגִיל לִשְׁנוֹת, שכל דבר תורה מביא שמחה לאדם, אֲבָל קוֹרֵא הוּא בְּאִיּוֹב וּבַקִּינוֹת וּבְדִבְרֵי הָרָעִים שֶׁבִּירְמְיָהוּ שמביאים עצבות, וְתִינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן בְּטַלִּים בו, וטעם האיסור מֵשׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר 'פִּקּוּדֵי ה' יְשָׁרִים מְשַׂמְּחֵי לֵב'.

שנינו במשנה: לֹא יֹאכַל בָּשָׂר וְלֹא יִשְׁתֶּה יַיִן.

ברייתא המביאה הגבלה לדין זה: תָּנָא בברייתא, אֲבָל אוֹכֵל הוּא בָּשָׂר מָלִיחַ [ששהה במלח שלשה ימים כדלהלן], שאין עליו שם 'בשר', וְשׁוֹתֶה יַיִן שהובא מִגִּתּוֹ סמוך לדריכת הענבים, שהוא חדש ומתוק ואינו טוב כישן, ואף משלשל ומזיק.

מבררת הגמרא: בָּשָׂר מָלִיחַ זה, עַד כַּמָּה ישרה במלח ויהא דינו כבשר גמור שאסור לאוכלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִינְנָא בַּר כַּהֲנָא מִשְׁמֵיהּ [בשמו] דִּשְׁמוּאֵל, כָּל זְמַן (שאינו) [שֶׁהוּא] בְּשִׁלְמֵי שששהה במלחו לכל היותר שני ימים ולילה אחד כזמן אכילת השלמים, שבשיעור זה מצינו שנקרא עדיין 'בשר' סתם, שנאמר (ויקרא ז יח) 'וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה', אך לאחר מכן אינו נקרא 'בשר' סתם אלא 'בשר מליח' שנפסל טעמו, ואף בסעודה המפסקת אינו נאסר.

עוד מבררת הגמרא: יַיִן מִגִּתּוֹ שהותר בסעודה המפסקת, עַד כַּמָּה נקרא כך. משיבה הגמרא: כָּל זְמַן שֶׁהוּא תּוֹסֵס. ומביאה הגמרא ברייתא המבארת כמה זמן תסיסת היין: תָּנָא, יַיִן תּוֹסֵס אֵין בּוֹ מֵשׁוּם גִּילּוּי – יין מגולה שסכנה לשתותו שמא שתה ממנו נחש והטיל בו את ארסו, שכאשר הוא תוסס הנחש בורח מרתיחתו, ואין חשש ששתה ממנו נחש. וְכַמָּה תְּסִיסָתוֹ לאחר דריכת הענבים, שִׁלְשָׁה יָמִים.

הגמרא מביאה את הנהגת רבי יהודה ברבי אילעאי בסעודת ערב תשעה באב: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעַאי, בְּעֶרֶב תִּשְׁעָה בְּאָב היו מְבִיאִין לוֹ פַּת חֲרֵיכָה שטובלה בְּמֶלַח, וְיוֹשֵׁב מהרגלו, וּמְמַעֵט בְּבָשָׂר וּבְיַיִן. כֵּיצַד מְמַעֵט בהן, אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל בסעודה לְיִטְרָא בָּשָׂר, יֹאכַל חֲצִי לְיִטְרָא, ואם הָיָה רָגִיל לִשְׁתּוֹת לוֹג יַיִן יִשְׁתֶּה חֲצִי לוֹג יַיִן, וְאִם אֵינוֹ רָגִיל לאכול בשר ולשתות יין כָּל עִיקָּר, אָסוּר לעשות כן כלל בסעודה המפסקת. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אִם הָיָה רָגִיל לֶאֱכוֹל צְנוֹן אוֹ כָּלִיחַ [דג או בשר ששהה במלח שלשה ימים] אַחַר סְעוּדָתוֹ, חָרְשׁוּת בְּיָדוֹ לאכלם גם בסעודה זו, מפני שאין בהם טעם כל כך.

תַּנְיָא אִידָךְ – בברייתא נוספת, כָּל סעודה שֶׁהִוא אוכל מֵשׁוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, בסעודה המפסקת שאוכלים אותה מפני התענית הממשמשת ובאה, אָסוּר לֶאֱכוֹל בה בָּשָׂר וְאָסוּר לִשְׁתּוֹת יַיִן, וְאָסוּר לְרַחְוץ מזמן סעודה זו והלאה. וְכָל סעודה שֶׁאֵינוֹ אוכלה מֵשׁוּם תִּשְׁעָה בְּאָב, בסעודה המפסקת של תענית אחרת או שאינה סעודה המפסקת, מוּתָּר לֶאֱכוֹל בה בָּשָׂר וְלִשְׁתּוֹת יַיִן, (ואסור) [ומותר] לְרַחְוץ בזמנה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר מֵשׁוּם אַבָּיו, כָּל שָׁעָה שֶׁמּוּתָּר לֶאֱכוֹל (בָּשָׂר) מוּתָּר לְרַחְוץ, ואף בסעודה המפסקת.

בֵּין תַּנּוּר לְכִירַיִם שהוא המקום המנוול ביותר בבית, וְאוֹכֵל את הפת וְשׂוֹתֶה עָלֶיהָ קִיתּוֹן שֶׁל מַיִם, וְדוֹמֶה ברוב צערו ואבלו על חורבן הבית כְּמִי שֶׁמֵּתוּ מוּטָל לְפָנָיו.

הגמרא ממשיכה בביאור דיני תשעה באב, ומביאה משנה בענין מלאכה ביום זה: תְּנַן הָתָם בפסחים (נד:), מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, עוֹשִׂין – מותרים לעשות מלאכה, וּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת, אֵין עוֹשִׂין. וּבְכָל מָקוֹם אף שעושים מלאכה תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּטֵלִים ממנה כדי להתאבל. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לְעוֹלָם יַעֲשֶׂה אָדָם עַצְמוֹ כְּתַלְמִיד חָכָם, כְּדֵי שֶׁיִּתְעַנֶּה בתעניות הראשונות, שרק תלמיד חכם מתענה בהם (לעיל י:).

ברייתא נוספת בענין האבילות בתשעה באב באכילה ושתיה ובמלאכה: תַּנְיָא אִידָךְ – בברייתא אחרת, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל הָאוֹכֵל וְשׂוֹתֶה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, חמור עוונו כְּאִילּוּ אוֹכֵל וְשׂוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שאסור מן התורה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב, אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה לְעוֹלָם מאותה מלאכה שרגיל לעשות בתשעה באב. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתִשְׁעָה בְּאָב וְאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם, אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ לעתיד לבוא, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סו י) ׳שִׂמְחוּ אֶת יְרוּשָׁלַם וְגִילוּ בָהּ כָּל אוֹהֲבֶיהָ, שִׂישׂוּ אִתָּהּ מָשׂוֹשׂ כָּל הַמִּתְאַבְּלִים עָלֶיהָ׳, מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל הַמִּתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם זוֹכֶה וְרוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ, וְשֶׁאֵינוֹ מִתְאַבֵּל עַל יְרוּשָׁלַיִם אֵינוֹ רוֹאֶה בְּשִׂמְחָתָהּ. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו גם בברייתא אחרת, שחמור עונו של מי שאינו מתאבל על ירושלים, כָּל הָאוֹכֵל בָּשָׂר וְשׂוֹתֶה יַיִן בְּתִשְׁעָה בְּאָב, כלומר בסעודה המפסקת שלפניו, עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר ׳וַתְּהִי עֲוֹנָתָם עַל עַצְמוֹתָם׳, שעונותיו חקוקים על עצמותיו.

שנינו במשנה: רַבִּי יְהוּדָה מְחַיֵּב בְּכִפְּיַית הַמִּטָּה וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים. ברייתא המביאה דין ודברים בין רבי יהודה לחכמים בענין זה: תַּנְיָא, אָמְרוּ לוֹ חכמים לְרַבִּי יְהוּדָה, לְדִבְרֶיךָ שחייבים לכפות את המיטות, עִוְּרוֹת וּמֵיקוֹת שאינן יכולות לישון על הקרקע מַה תְּהֵא עֲלֵיהֶן – מה יעשו. אָמַר לָהֶם, אַף אֲנִי לֹא אָמַרְתִּי חיוב זה אֶלָּא בְּיָכוֹל ולא במי שאינו יכול.

ברייתא המחדשת שגם דעת חכמים כך: תַּנְיָא נַמִּי הָכִי – שנינו כך גם בברייתא אחרת, מוֹדֶה רַבִּי יְהוּדָה לַחֲכָמִים בְּשֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לישון על הקרקע שפטור, וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בְּיָכוֹל שחייב. שואלת הגמרא: אם כן מַאי בֵּינַיְיהוּ – מה ההבדל בין רבי יהודה לחכמים. משיבה הגמרא: אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – ההבדל ביניהם הוא בדין שֶׁאָר מִטּוֹת שבבית שאינו שוכב עליהן, שרבי יהודה מחייב כפייתן, וחכמים פוטרים. וּכְדְתַנְיָא בברייתא לענין אבל, כְּשֶׁאָמְרוּ שעל האבל לְכַפּוֹת הַמִּטָּה, לֹא מִטָּתוֹ בִּלְבָד הוא כּוֹפֶה, אֶלָּא כָּל הַמִּטּוֹת כּוּלָּן הוא כּוֹפֶה, וסבר רבי יהודה שדין תשעה באב כדין אבל.

ההלכה בענין זה: אָמַר רָבָא, הִלְכְתָא כְּתַנָּא דִידָן – של משנתינו, שאמר וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים, והיינו שלא הודו לרבי יהודה כָּל עִיקָּר, ואין חיוב לכפות המיטה אף במיטתו, ואף כשיכול לישון על הקרקע.

שנינו במשנה: אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל לֹא הָיוּ יָמִים טוֹבִים לְיִשְׂרָאֵל כַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב וְיוֹם הַכִּפּוּרִים.

מברררת הגמרא: בְּשֶׁלָּמָא – אמנם מובן שיוֹם הַכִּפּוּרִים נחשב ליום טוב מִשּׁוּם דְּאִית בֵּיהּ – שיש בו סְלִיחָה וּמְחִילָה לעונותיהם של ישראל, שנאמר (ויקרא טז כט-ל) ׳בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ וגו׳, כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם׳, והוא גם יוֹם שֶׁנִּיתְּנוּ בּוֹ לוּחוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת לאחר שסלח להם ה׳ על חטא העגל, שמטעם זה נקבע יום הסליחה והכפרה באותו יום. אֶלָּא חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב מַאי הִיא – מה היה בו שנקבע ליום טוב.

משיבה הגמרא: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, הוא יוֹם שֶׁהוּתְּרוּ בּוֹ שְׁבָטִים לְבוֹא זֶה בָּזֶה – להנשא בן שבט זה עם בת שבט אחר. שמתחילה כל אשה הראויה לרשת את נחלת אביה כגון שאין לה אחים, היתה אסורה להנשא לבן שבט אחר, כדי שלא תסוב נחלת אביה לשבט השני על ידי שירשוה בעלה או בניה (במדבר לו ח-ט), ובחמשה עשר באב התירו חכמים איסור זה, ולכן קבעוהו ליום טוב. מברררת הגמרא: מַאי דָּרוּשׁ – מה דרשו חכמים שהתירו איסור זה. משיבה הגמרא: דרשו מה שנאמר בו (שם לו ו) ׳זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה׳ לִבְנוֹת צְלָפְחָד׳ וְגוֹ׳, ו׳זה הדבר׳ הוא מיעוט, שְׁדָבָר זֶה שאסור להנשא לשבט אחר לֹא יֵהָא נוֹהֵג אֶלָּא בְּדוֹר זֶה של בנות צלפחד ובאי הארץ, אך לאחריו אין איסור בדבר.

דבר נוסף שאירע ביום זה: אָמַר רַב יוֹסֵף אָמַר רַב נַחְמָן, יום זה הוא יוֹם שֶׁהוּתַּר שֵׁבֶט בִּנְיָמִן לָבוֹא [להנשא] בַּקָּהָל, שמתחילה קיבלו עליהם כל שבטי ישראל שלא להשיא בנותיהם לבני שבט בנימין מחמת מעשה הפילגש בגבעה (שופטים יט), שֶׁנֶּאֱמַר (שם בא א) ׳וְאִישׁ יִשְׂרָאֵל נִשְׁבַּע בַּמִּצְפָּה לֵאמֹר אִישׁ מִמֶּנּוּ לֹא יִתֵּן בִּתּוֹ לְבִנְיָמִן לְאִשָּׁה׳. מברררת הגמרא: מַאי דָּרוּשׁ – מה דרשו חכמים להתיר איסור זה. משיבה הגמרא: אָמַר רַב, דרשו מתיבת ׳מִמֶּנּוּ׳ שיש לדייק וְלֹא מִבָּנֵינוּ, שנשבעו רק שהם לא ישיאו בנותיהם לבני שבט בנימין, ולא נשבעו שבניהם לא יתנו מבנותיהם.

דבר נוסף אירע בט״ו באב: (אָמַר) רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, יום זה הוא יוֹם שֶׁכָּלוּ בּוֹ לָמוּת מֵתֵי מִדְבָּר שמתו בעון המרגלים, והיה זה בשנת הארבעים בחמשה עשר באב, וקבעוהו ליום טוב משום דְּאָמַר מַר – אחד החכמים, עַד שֶׁלֹּא כָלוּ מֵתֵי מִדְבָּר לֹא הָיָה דִּבּוּר השכינה עִם מֹשֶׁה ביחוד וחיבה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב טז-יז) ׳וַיְהִי כַּאֲשֶׁר תַּמּוּ כָּל אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה לָמוּת, וגו׳ וַיְדַבֵּר ה׳ אֵלַי׳, כלומר שרק אז אֲלַי הָיָה הַדִּבּוּר ביחוד וחיבה, ולא קודם לכן.

דבר נוסף: עוֹלָא אָמַר, יום זה הוא יוֹם שֶׁבִּיטֵּל הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה מלך ישראל את הִפְרוֹסְדָיוֹת [שומרים] שֶׁהוֹשִׁיב יָרָבְעָם בֶּן נְבָט עַל הַדְּרָכִים לשמור שֶׁלֹּא יַעֲלוּ יִשְׂרָאֵל לָרֶגֶל, וְאָמַר,